

CELNÍ A PLATEBNÍ JEDNOTA

ČECH A MORAVY S NĚMECKOU ŘÍŠÍ

Říšským nařízením ze dne 16. září 1940, uveřejněným v říšském zákoníku (R. G. Bl. I. S. 1238), spojeno bylo území Čech a Moravy s účinností od 1. října 1940 v celní a platební jednotu s ostatním územím Německé říše. Tím byla vytvořena celní unie těchto oblastí. Zároveň bylo úřední zprávou v denním tisku oznámeno, že se pracuje na novém železničním tarifu říšských drah a že bude území Čech a Moravy později — pravděpodobně od 1. ledna 1941 — spojeno s Německou říší i dopravně.

Celní unii Čech a Moravy s Říší předvídal již výnos Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939, č. 75 Sb. z. a n. o zřízení Protektorátu Čechy a Morava. Články 9. a 10. o tom praví: Protektorát náleží k celnímu území Německé říše a podléhá její celní výsosti. Zákonitým platidlem je vedle říšské marky až na další koruna. Poměr obou měn určí říšská vláda.*)

Celní jednotu, jež společně s ostatními opatřeními tvoří krok k vytvoření celkové hospodářské jednoty, nemohla být přirozeně provedena naráz, hned po zřízení Protektorátu. Německá říše na jedné straně a Čechy a Morava na druhé straně jsou sice oblasti svou hospodářskou strukturou velmi podobné, ale politicko-hospodářská soustava a hlavně soustava hospodářských čísel, vycházející z odlišné měnové jednotky a z odlišné hospodářské politiky v obou oblastech, byly zcela rozdílné. Náhlé spojení těchto oblastí v hospodářskou jednotu by bylo nutně mělo za následek veliké poruchy a hospodářské škody. Proto období minulých 18 měsíců lze charakterisovat jako dobu opatření, připravujících české hospodářství na celní spojení s Říší.

Především nebylo možné provést hned po zřízení Protektorátu celní jednotu pro veliký rozdíl hladin cenové a důchodové v Čechách a na Moravě a v Říši. Cenovou disparitu nejlépe pocíťovalo hospodářství bezprostředně po stanovení zmíněného výměnného kursu 1 RM = 10 K. „Obzor národohospodářský“ se o této otázce zmiňoval již loni v obsáhlém dvojčísle, věnovaném problémům, jež vznikly vytvořením Protektorátu.**)

*) To se stalo vyhlášením německého vojenského velitelství v Praze, uveřejněným v denním tisku hned dne 17. března 1939, jímž byl stanoven poměr marky a koruny 1:10, kterýžto kurs se již nezměnil. Nařízením uveřejněným v říšském zákoníku ze dne 21. března 1939, č. 53, byl zmíněný poměr stanoven definitivně s účinností od 22. března 1939.

**) Obzor, roč. 1939, str. 353.

tehdy, bylo prakticky možno použít velikého počtu kursů, podle toho, s jakého hlediska měl být nově zvolený kurs vytvořen a jaké účely měl sledovat. Úřední kurs volné koruny a volné marky byl 1 RM = 11,48 K. Poměr vnitřních cenových a důchodových hladin byl však jiný. Podle cenových indexů, mezdních úrovní a pod. býval by byl dán kurs 1 RM = 6,50 K. Jak bylo psáno: Kdyby byl býval vzat za přepočítací poměr tento druhý extrémní kurs, bylo by sice okamžitě provedeno vyrovnání obou vnitřních cenových hladin, ale o rozdíl mezi kursem 11,48 a 6,50 by byla automaticky zvýšena cenová nesoutěživost zboží z Čech a Moravy na zahraničních trzích, tedy podlomena možnost získávání devis k nákupům zboží z ciziny a nepříznivě ovlivněn též vývoj tuzemské životní míry. Zvolen byl kurs 1:10, který jednak s měnového hlediska udržoval schopnost vývozní, jednak s praktického hlediska hleděl k jednoduchosti při přepočítávání.

Vycházeli jsme tedy od rozdílných cenových (a důchodových) hladin u nás a v Říši. „Die Bank“ uvádí*), že podle základu z let 1929/31 a přepočítáno na zlato byly velkoobchodní ceny počátkem roku 1938 v bývalé ČSR. asi o 25% a počátkem roku 1939 stále ještě o 20% nižší než ve staré části Říše. Bylo-li cílem celní a hospodářské spojení obou oblastí, bylo zapotřebí po zřízení Protektorátu teprve postupně rozdíly tyto vyrovnávati.

To je důvodem všech úprav hospodářských čísel, které byly u nás provedeny od zřízení Protektorátu k dnešku: úprav cenových, úprav mzdových a platových, revise dopravních tarifů (železničních, poštovních a j.) atd. Jejich smyslem je přiblížení hladiny hospodářských čísel v Čechách a na Moravě hladině říšské.

Toto materiální přizpůsobování se našeho hospodářství říšskému bylo provázeno i z m ě n a m i v e f o r m á l n í s o u s t a v ě: základním opatřením zde bylo nařízení o organické výstavbě hospodářství, jež bylo postupně provedeno již v průmyslu, v obchodě a v řemeslech a fakticky v zemědělství (nová úprava příslušnosti ministerstva zemědělství, jež je nyní i ministerstvem pro zásobování), v dopravě a v peněžnictví. —

Celní spojení, jež nabylo účinnosti od 1. října 1940, zasahuje přes zmíněné již přípravy stále ještě hluboce do všech složek hospodářství českomoravského. Úplné uvolnění nebylo ještě možné a z toho důvodu byla zavedena na přechodnou dobu určitá opatření, jejichž účelem je příprava našeho i říšského hospodářství na úplně volný hospodářský styk. Do této kategorie přechodných opatření patří na příklad vydané zákazy převáděti vůbec některé zboží (hlavně potraviny a suroviny) od nás do Říše, nebo soukromé dohody průmyslu u nás a v Říši o vyloučení nebo omezení vzájemné soutěže a o vzájemné ochraně trhů atd. Z těchto důvodů také nenastává po 1. říjnu 1940 ještě plné vyrovnání hospodářských čísel.

Takové vyrovnání ostatně není možné ani z toho důvodu, že zůstávají odlišné další složky hospodaření: máme odlišnou soustavu daňovou, jiné sazby dopravní na železnicích, jiné zatížení sociální atd. To vše — zároveň s odlišnými přírodními podmínkami a s odlišnou zeměpisnou polohou — tvoří provždy rozdílné základy pro vývoj hospodářských čísel.

*) „Die Bank“ z 25. září 1940, roč. 33, sešit 39, str. 679.

Před zvláštní problémy postavena je naše výroba, především průmyslová. Jak Německá říše, tak Čechy a Morava jsou oblastmi s podobnou hospodářskou skladbou. Jde o země převážně průmyslově-obchodní se silnou složkou zemědělskou. Celní unie nevzniká tedy útvar, ve kterém by se všechny výroby vzájemně doplňovaly v tom smyslu, že by přebytky výroby v jedné oblasti nahrazovaly nedostatky této výroby v druhé zemi. Tak je tomu z části u zemědělství, ale u průmyslu se často setkáváme naopak s obory, jež jsou silně zastoupeny v obou zemích. A přes to jde o to, aby výrobní mohoucnost u nás potrvála a mohla se dále rozvíjeti, neboť na výrobnosti závisí nejen schopnost dodávati, ale i schopnost kupovati a celá životní míra obyvatelstva.

Právě z posledních dvou desetiletí jsme se naučili dívati se — podobně jako příslušníci jiných zemí odkázaných na vývoz a zvláště na průmyslový vývoz — jinak na problém industrialisace zemí dosud převážně zemědělských. Jen zintenzivňováním výroby těchto zemědělských zemí a zejména jejich postupující industrialisací rostl národní důchod, životní míra a tak i kupní síla těchto zemí. Přechodně to znamenalo v některých odvětvích oslabení našeho vývozu (tam, kde si tyto země zřídily vlastní výrobu). Ale brzy se poznalo, že s rostoucím národním důchodem těchto zemí — což umožnila právě industrialisace jejich — stoupaly znovu možnosti našeho vývozu.

A totéž platí o nás v rámci většího útvaru, jaký vzniká celním spojením s Říší, po případě který by vznikl organizací ještě širšího území ve střední Evropě.*) Německo a české země jsou nejprůmyslovějšími částmi této oblasti a samy Čechy a Morava v poměru k Říši budou vždy nejlepším dodavatelem i odběratelem Říše, jenom když jejich výrobnost zůstane zachována a dále poroste. Z toho vyplývají další úkoly výrobní politiky v rámci celní unie.

Nové problémy vznikají dále v oblasti veřejných financí, neboť změněna byla jednak příjmová soustava převzetím cel, spotřebních daní a monopolů do správy říšské a novou úpravou obrátové daně, jednak se bude měnit výdajová strana finančního hospodářství postupným přizpůsobováním našich hospodářských čísel číslům říšským.

Dále vzniká významná změna úpravou měnovou. Uvnitř země se nemění poměr marky a koruny 1:10, ale koruna přestává být samostatnou měnou navenek a stává se měnou zavěšenou na marce (zcela obdobně jako jsou drobné peníze zavěšeny na měnové jednotce). Tím dochází také ke zhodnocení koruny o 14.8%, které nemá sice vlivu na vnitřní hladinu hospodářských čísel, ale znamená změnu kursových vztahů koruny k cizině. Cizí platidla se příště hodnotí v korunách desetinásobkem toho, kolik se hodnotí v markách. Tato změna má význam nejen pro zahraniční obchod, ale také pro hodnocení našich pohledávek v cizině (jež lze odhadovati na 12—15 miliard K). Z tohoto důvodu zavedeno je opatřením Národní banky č. 337/1940 Sb. zvláštní řízení, podle něhož příplácí zdejší dlužníci vůči zahra-

*) Cit. „Die Bank“ nadhazuje téma nové hospodářské organizace Evropy s úpravou cel, měn, placení, vyrovnání rozdílů sociálních atd. S tohoto hlediska a s hlediska těchto tendencí je pokládána celní unie Čech a Moravy s Říší za vzor a začátek nastoupené cesty.

ničí určité částky do fondu pro nadlepení přepočítacího kursu proplácených pohledávek zdejších věřitelů vůči zahraničí.

Dalekosáhlé změny nastanou provedením dopravní železniční unie, jež byla úředně ohlášena.

Normy vztahující se k celní jednotě.

Velmi bohatá je normotvorná činnost, vztahující se bezprostředně k zavedení celní jednoty. Nemáme na mysli všechna ona opatření, jež byla od loňského roku vydávána, aby postupně bylo hospodářství Čech a Moravy přizpůsobováno po organizační i materiální stránce (ceny, důchody, tarify atd.) poměrům v Říši, nýbrž toliko opatření ze září a října t. r., která přímo zaváděla celní jednotu k 1. říjnu 1940 a která ji nyní provádí:

Základní normou je tu říšské nařízení o vytvoření celní jednoty Protektorátu Čechy a Morava s Německou říší, jež vyšlo v říšském zákoníku, ze dne 16. září 1940 (R. G. Bl. I., S. 1237). Jím se stanoví v § 1, že se celní hranice mezi Protektorátem Čechy a Morava a ostatní říšskou oblastí ruší a že v Protektorátě nabývají platnosti německé celní předpisy. Zároveň se v § 2 stanoví, že cla a spotřební daně v Protektorátě se přejímají do vlastní říšské správy.

Další říšské nařízení, uveřejněné v říšském zákoníku se stejným datem (RGBl. I. S. 1240), stanoví nové vybudování správy cel, spotřebních daní a monopolů v Protektorátě.

Obě tato říšská nařízení vydána byla ve Věstníku říšského protektora v č. 38, str. 472.

K těmto základním ustanovením vydána byla ještě další nařízení jednak říšská, jednak říšského protektora, a to z oboru obchodní politiky. Jsou to: říšské nařízení o celních změnách z 20. září 1940 (RGBl. I. S. 1256) a další nařízení z 23. září 1940 (RGBl. I. S. 1264), pak nařízení o zákazu dovozu, vývozu a průvozu Protektorátem ze dne 24. září 1940 (RGBl. I. S. 1276) a nařízení o celních slevách pro zboží slovenského původu dováženého do Protektorátu a do Sudet ze dne 25. září 1940 (RGBl. I. S. 1278). Posléze vyšlo ve Věstníku říšského protektora nařízení o statistice obchodu se zbožím s cizinou ze dne 25. září 1940 (Věstník č. 43).

K normám říšským druží se pak normy, které byly vydány vládou a úřady protektorátními, jež provádí celní jednotu. Dělíme je pokud možno podle oborů:

a) Obchodní politika:

Vládní nařízení ze dne 20. června 1940 č. 240 Sb. z. a n. o reorganizaci Exportního ústavu.

Opatření Národní banky č. 329 Sb. z. a n. o kontrole vývozu zboží.

Vyhláška č. 11 Českomoravského svazu pro chmel, slad a pivo ze dne 17. září 1940 v Úředním listě č. 225/1940 o opatřeních, souvisejících se včleněním Protektorátu do celního území Německé říše (dodávky piva a pivovarských surovin do Říše a obráceně).

Vyhláška č. 102 ministra obchodu ze dne 27. září 1940, č. j. 728.688/1940 v Úředním listě č. 226/1940 o zákazech přemísťování některých druhů zboží z Protektorátu do ostatního území Říše.

Vyhláška č. 103 ministra obchodu ze dne 30. září 1940, č. j. 728.689/1940 v Úředním listě č. 228/1940 o provádění kontroly dovozu (řízení povolovací).

Vyhláška č. 104 ministra obchodu ze dne 30. září 1940, č. j. 728.690/1940 v Úředním listě č. 228/1940 o provádění kontroly dovozu (řízení devisové).

Vyhláška č. 105 ministra obchodu ze dne 30. září 1940, č. j. 728.691/1940 v Úředním listě č. 228/1940 o provádění kontroly vývozu zboží.

Vyhláška ministra obchodu ze dne 9. října 1940 v Úředním listě č. 237/1940 o dopravě tabákového zboží mezi Protektorátem a německým říšským územím.

Vyhláška č. 111 ministra obchodu ze dne 12. října 1940, č. j. 752.808/1940 v Úředním listě č. 240/1940 o provádění kontroly dovozu zboží (řízení devisové).

b) Devisová a platební politika

(kromě opatření, jež z oboru obchodní politiky zasahují i do oboru devisové a platební politiky a jež byla uvedena ad a):

Opatření Národní banky č. 224 Sb. z. a n. 1940 o soustředění sběrných (clearingových) účtů.

Opatření Národní banky č. 307 Sb. z. a n. 1940 o soupisu některých pohledávek a závazků.

Vládní nařízení ze dne 28. září 1940 č. 322 Sb. z. a n. o vyrovnávání některých závazků a pohledávek v poměru k cizině.

Vládní nařízení ze dne 12. září 1940, č. 323 Sb. z. a n. o výplatě pohledávek v súčtovacím řízení s cizinou.

Vládní nařízení ze dne 26. září 1940, č. 324 Sb. z. a n. o změně a doplnění devisového řádu.

Opatření Národní banky č. 327 Sb. z. a n. 1940 o vývozu, dovozu a průvozu platidel v cestovním styku.

Opatření Národní banky č. 328 Sb. z. a n. 1940 o určitých platidlech došlých z ciziny do tuzemska.

Opatření Národní banky č. 330 Sb. z. a n. 1940 o převodu platů mezi Protektorátem a ostatním říšským územím.

Opatření Národní banky č. 336 Sb. z. a n. 1940 o výjimkách z povinnosti označovat dodávky cenných papírů.

Opatření Národní banky č. 337 Sb. z. a n. 1940 o kursovém rozdílovém řízení při úhradě některých závazků a pohledávek v poměru k cizině.

Úprava platebního styku s cizinou (platy soustředěny v clearingův říšském) opatřeními Národní banky, uveřejněnými ve Sb. z. a n. 1940:

č. 340 s Generální gubernií,
č. 341 s Italsko-albánskou
celní unií,
č. 342 se Slovenským státem,
č. 343 s Maďarskem,
č. 344 s Bulharskem,
č. 345 s Jugoslavií,
č. 346 s Řeckem,
č. 347 s Dánskem,
č. 348 s Norskem,

č. 349 se Švédskem,
č. 355 s Belgií,
č. 356 s Holandskem,
č. 357 se Švýcarskem,
č. 358 se Španělskem,
č. 359 s Portugalskem,
č. 361 s Finskem,
č. 362 s býv. republikou Litevskou,
č. 363 s býv. republikou Estonskou a
č. 364 s býv. republikou Lotyšskou.

Opatření Národní banky č. 375 Sb. z. a n. 1940 o soupisu čísel některých cenných papírů v soukromé úschově.

c) Měnová politika:

Vládní nařízení ze dne 28. září 1940 č. 321 Sb. z. a n. o nové úpravě měny.

Vyhláška Národní banky ze dne 1. října 1940, č. j. 19.853 v Úředním listě č. 235/1940 o nákupní ceně zlata.

d) Finanční a daňová politika:

Vládní nařízení ze dne 25. září 1940 č. 314 Sb. z. a n. 1940 o dani z obratu.

Vládní nařízení ze dne 25. září 1940 č. 315 Sb. z. a n. 1940, jímž se vydávají další ustanovení o dani z obratu (druhé nařízení o dani z obratu).

Vládní nařízení ze dne 26. září 1940, č. 326 Sb. z. a n. 1940 o změně organizace a příslušnosti finančních úřadů v oboru cla, spotřebních daní a monopolů.

Vyhláška ministra financí ze dne 1. října 1940 č. j. 116.000/40 v Úředním listě č. 229/1940 o zřízení služeben celní správy.

e) Jiné obory

(ceny, organisace, sociální politika):

Vládní nařízení ze dne 19. září 1940 č. 309 Sb. z. a n. 1940 o přizpůsobení hospodářství Protektorátu hospodářství Říše.

Nařízení předsedy nejvyššího úřadu cenového ze dne 26. září 1940 č. 319 Sb. z. a n. 1940 o úpravě cen v důsledku změny daně z obrátu a zrušení celní hranice.

Vládní nařízení ze dne 28. září 1940 č. 325 Sb. z. a n. 1940 o změnách a doplňcích vládního nařízení č. 209/1940 Sb., kterým se stanoví nejvýše přípustné úrokové sazby, a o změnách některých jiných ustanovení, jež souvisí s úpravou úrokových sazeb.

Vládní nařízení ze dne 1. října 1940 č. 334 Sb. z. a n. 1940, jímž se doplňuje zákon č. 91/1918 Sb. o osmihodinové době pracovní.

Vládní nařízení ze dne 26. září 1940 č. 353 Sb. z. a n. 1940, kterým se mění § 19, odst. 2 zákona č. 143/1930 o Poštovní spořitelně.

Vládní nařízení ze dne 26. září 1940 č. 354 Sb. z. a n. 1940 o změně úrokové sazby ze vkladů na vkladní knížky Poštovní spořitelny.

Vyhláška říšské monopolní správy pro lih v Úředním listě č. 236/1940 o odborních podmínkách pro odběr nezpracovaného lihu ve velko- a maloobchodu za nynější platné lihové ceny ve velkém a v malém a o přidělu lihu v měsících říjen až prosinec 1940.

Vyhlášky železniční a poštovní správy, uveřejněné ve Věstníku pro železnice a plavbu.

Je přirozené, že důsledky celního a posléze celého hospodářského spojení Čech a Moravy s Německou říší zasahují do všech složek našeho hospodářství. Celní jednotu znamená pro naše hospodářství nesporně mnohé výhody, ale také ovšem přináší nové úkoly. Výhody vyplývají z toho, že naše výroba bude mít k dispozici mnohem větší vnitřní trh, který představuje velká Německá říše, po případě ještě i země, které zorganizuje Říše kolem sebe ve střední Evropě. Široké odbytiště dává vždycky možnosti většího hospodářského rozpětí, než když se státy ohraničily ochrannými závory a nepřipustily volnější proudění statků mezi sebou. Pokud jde o nové úkoly, které vznikají našemu hospodářství z celního spojení s Německou říší, vidíme jich nejvíce v oblasti přizpůsobení se naší výroby soutěži německé říšské výroby. To je úkol velmi vážný v mnohých odvětvích, neboť německá výroba je velikou investiční činností, cílevědomou daňovou a finanční politikou říšskou a hlavně tím, že pracuje odedávna ve větším rozměru pro větší domácí trh, dokonale technicky a organizačně vybavena. Zde se musí projevit všechny naše tvůrčí síly, abychom se co nejdříve přizpůsobili novým poměrům, abychom v této soutěži dobře obstáli. Naše výroba je na soutěž zvyklá. Po léta pracovala ze značné míry pro zahraniční trh a dopracovala se v mezinárodní soutěži pozoruhodných úspěchů, a to cenou a jakostí výrobků. Tyto výsledky nám dávají naději, že naše hospodářství zase osvědčí svou přizpůsobivost a že naše výroba ve svém celku při rovnosti podmínek uprostřed soutěže zase dobře obstojí.

„Obzor národohospodářský“ věnuje toto číslo především nejdůležitějším otázkám, které vyplývají z celní jednoty. Redakce se snažila rozdělit jednotlivá pojednání tak, aby byly zachyceny všechny hlavní hospodářské složky, kamž zasahují účinky celní jednoty. Není tím řečeno, že účinky se dostaví jen zde; celní unie je tak významným opatřením, že se dotýká celého našeho života hospodářského.

VL. KLIMECKÝ.